

V. D. Lihi: BIO SAM OČEVIDAC

U memoarskoj literaturi Drugog svetskog rata ova knjiga admirala V. D. Lihija¹⁾, Ruzveltovog i Trumanovog načelnika štaba, ne sme ostati nezapažena. Lihi se nalazio na vrlo preglednoj osmatračnici. Kao američki ambasador u Višiju sa specijalnim zadatkom, zatim kao načelnik štaba vrhovnog komandanta oružanih snaga SAD, kao predsednik Zajedničkog štaba američkih oružanih snaga i član Kombinovanog (anglo-američkog) štaba, kome je i pretsedavao kad je dolazio red na SAD, mogao se zaista pobliže upoznati sa velikim brojem strategiskih i političkih problema poslednjeg rata.

Ipak, o njima ne saznajemo onoliko koliko bismo na prvi pogled mogli očekivati po piščevim funkcijama. U stvari, Lihi nije rešavao ni razrađivao nikakve probleme. On nije imao pod sobom nikakav štab. Tako se, bar, ne mogu nazvati dva adutanta i tri civilna sekretara kojima je raspolagao. Njegova je dužnost bila da koordinira rad tri vida oružane sile preko njihovih načelnika štabova, a u onoj sferi u kojoj je odluke morao donositi vrhovni komandant (Ruzvelt, odnosno Truman), s kojim je bio u svakodnevnom dodiru. Otuda ćemo u njegovoj knjizi uzaludno tražiti operativne probleme. To je bila stvar štabova vidova oružane sile — vojske, mornarice i vazduhoplovstva — i komandanta ratišta koji su imali vrlo veliku slobodu akcije. Lihi se bavio samo pitanjima najvišeg ratovodstva. Naprimera, kad govori o invaziji Severne Afrike, on nam daje genezu njene odluke i političku stranu operacije, posebno u odnosu na Francusku, ali ne pominje angažovane snage — što je bila stvar načelnika štabova tri vida oružane sile, niti razvoj operacija — što je bila stvar Ajzenhauera, komandanta ratišta. Uostalom, to su stvari već

poznate iz literature. Na dalekom Istoku, pak, njega interesuju samo najvažnije strategiske dileme — da li će se, naprimera, flota i ukoliko podrediti Makarturu, ili — da li će se u toku nadiranja ka Japanu ići mimo ili preko Filipina.

Vrlo dobro nas upoznaje sa svim pitanjima koja su pretresana na međusavezničkim konferencijama u Teheranu, Jalti i u Potsdamu. Na Jalti i u Potsdamu prisustvovao je i svim političkim razgovorima.

Ponegde dodiruje uzgred i Jugoslaviju. U svega nekoliko rečenica, sasvim indiferentno, bez animoznosti i predrasuda, ali i bez mnogo razumevanja.

Izvorna podloga ovoj knjizi bio je dnevnik koji je Lihi uredno vodio. To se oseća na svakoj stranici. Mestimično je i zadržao oblik dnevnika. Delu nedostaju zato sintetičke slike. Nijedno pitanje nije potpuno obrađeno. Ona su prosto nabacana onako kako su dolazila na dnevni red. Nema ni uočljive koncepcije. Pisac daje svoje utiske onako kako ih je sticao. Pri tome ne beži ni od kontradikcije. Ipak, u izlaganju događaja ima izvesnog reda, jer se pisac njima bavi onako kako su nailazili, a oni su nailazili logičkim redom činenica.

Najveću vrednost ove knjige predstavljaju svedočanstva očevidca, čoveka na najvišem položaju u zemlji koja je odigrala tako veliku ulogu u Drugom svetskom ratu. Moramo pretpostaviti da nam nije sve rekao — još smo suviše blizu događajima i glavnim njihovim junacima, ali ono što je rečeno odiše istinom. Razume se, on pledira svoja i američka gledišta, ali se nijednog trenutka ne stiče utisak isključivosti i šovinizma.

Piščeva nepretencioznost je jedna od odlika ove knjige. Ona ne spada u one autobiografije (zapravo to i nije sasvim, jer pisac govori o sebi vrlo malo) u kojima pisci imaju uvek pravo. On priznaje i svoja pogrešna gledišta. Vrlo je simpatično

¹⁾ *I was there*, by W. D. Leahy, Whittlessey House, Njujork (London, Toronto), 1950.

što ne pokušava da svojom ličnošću zaseni Ruzvelta.

O predmetu kojim se bavi admiral Lihi, pisali su i drugi, neki i bolje od njega. Da pomenemo samo Čerčila i Šervuda. Lihiju nedostaju Čerčilovi široki strategijski pregledi, a pogotovu njegov blistav stil. Kod njega nema ni onog mnoštva detalja, ponekad vrlo zabavnih, kojima Šervud

crta svoje junake i atmosferu u kojoj su delali. Lihi nije radio na osnovu dokumentata. Ali u njegovoj knjizi ima stvari koje nedostaju i jednom i drugom. Stoga se ovo svedočanstvo očevica neće moći mi-moići pri proučavanju Drugog svetskog rata, pa ni onda kada budu otvorene sve arhive.

P. T.

Rene Šamb: FRANCUSKA EPOPEJA U ITALIJI 1944¹⁾

Poznati vojni pisac i književnik,²⁾ general Šamb, pokušao je da uspehe francuskog ekspedicionog korpusa (FEK) u Italiji 1944 prikaže kao potpunu rehabilitaciju Francuske armije posle velikih i teških poraza u ratu 1940. Mada je maršal Žuen u predgovoru knjige naglasio da je ona napisana na osnovu potpuno tačnih dokumenata, autor je operacije FEK-a opisao sa puno preteranog oduševljenja. Pored toga, što se tiče borbi naroda Jugoslavije, pisac je o njima izneo izvesne netačne podatke. I pored ovih nedostataka, pisac je dao izvesne nove i dosada nepoznate detalje, kao i neka originalna naređenja koja omogućuju da se bolje upozna sastav FEK-a, njegova taktika, snabdevanje, a naročito rad avijacije.

*

Iznoseći opštu vojničku situaciju u Italiji u aprilu 1944, pisac je dao pravilnu i pozitivnu ocenu ranijeg rada nemačkih snaga na tom vojištu i odao priznanje strategiskim koncepcijama i taktičkom rukovođenju maršala Keselringa.

Sa puno oduševljenja pisac opisuje angažovanje prvih francuskih snaga u Italiji (2 marokanska divizija i 4 grupa marokanskih Gumjea), koje su 10 decembra 1943 upotrebljene na desnom krilu 6 korpusa 5 američke armije. Tvrđenje pisca da su Nemci bili jako uplašeni kad su doznali za prisustvo francuskih trupa u Italiji može se uzeti kao preterano.

Interesantna je, a po našem mišljenju i pravilna, kritika u kojoj pisac oštro

osuduje savezničke planove i njihovu taktiku u toku zime 1943/44, kao i njihove uporne pokušaje da frontalnim napadima zauzmu jako utvrđeni i dobro branjeni Kasino, koji se mogao lakše i brže zauzeti manevrom preko okolnog planinskog zemljišta.

General Žuen, komandant FEK-a, bio je inicijator plana da se u proletnoj ofanzivi Kasino zauzme napadom preko teškog, planinskog, ali slabo branjenog zemljišta (M. Faito, M. Majo, M. Petrela itd.). Tek kad je on predložio da ovaj manevar izvede FEK, koji je raspolagao obučanim i opremljenim jedinicama za planinsko ratovanje (4 marokanska divizija i tri grupe Gumjea), generali Klark, Aleksander i Vilson usvojili su taj smeli plan i naredili da se izvrši odgovarajuće pregrupisanje snaga. I pored toga, što su se Nemci nalazili na nadvišavajućem položaju, FEK je u najvećoj tajnosti napustio svoje ranije položaje i zauzeo mostobrane na reci Gariljana, radi napada na M. Faito i M. Majo.

Pisac je objektivno izneo jačinu, stanje, moral, borbenu vrednost, taktiku i raspored nemačkih snaga koje su se nalazile na težištu operacija. Ovi se podaci uglavnom slažu sa onima koje je izneo maršal Keselring u knjizi *Vojnik do poslednjeg dana*. Na planinskom zemljištu, gde je trebalo izvršiti proboj nemačkih položaja, nalazile su se u liniskom rasporedu ove nemačke snage: 94, 71 i deo 44 pešadiske divizije, dok je u dolinu r. Liri izvršeno jače grupisanje i ešeloni-ranje nemačkih divizija. Prema FEK-u nalazila se uglavnom samo 71 pešadiska divizija, tako da su Francuzi na ovom pravcu obezbedili više nego petostruku nadmoćnost (u sastavu FEK-a nalazile su se: 1 motorizovana, 2 marokanska, 3 alžirska i 4 marokanska planinska divizija, tri grupe Gumjea i neke oklopne

¹⁾ René Chambe: *»L'épopée française d'Italie 1944«*, Flammarion, Pariz 1952.

²⁾ Pored više zapaženih vojnih dela general Šamb je napisao i nekoliko romana.

jedinice), što pretstavlja lep i poučan primer pravilnog grupisanja snaga na težištu operacija.

Vrlo živo, interesantno i uzbuđljivo opisane su operacije FEK-a, koje su počele 11 maja, a sledećih dana krunisane velikim uspehom. 13 maja 1944 je 2 marokanska divizija, uz ogromne napore i veliko požrtvovanje, zauzela M. Majo, vrlo važan bastion na »Gustavovoj liniji«. Pisac je izneo vrlo interesantno i uzbuđljive detalje o hrabrosti francuskih oficira i podoficira, dok o borbi i hrabrosti Marokanaca, ništa ne govori, koji su, barem isto toliko kao i Francuzi, zaslužni za zauzimanje M. Maja i proboj nemačke »Gustavove linije«.

Kao dugogodišnji vazduhoplovni oficir pisac je vrlo detaljno i najbolje obradio rad avijacije u ovom periodu, kao i u toku svih operacija u Italiji, čime je popunio osetnu prazninu koja se dosada osećala prilikom proučavanja ovih operacija.

Posle zauzimanja M. Majo general Žuen je pravilno i vrlo umešno koristio sve snage FEK-a za produženje uspešno započete bitke. Dok su 1 motorizovana, 2 marokanska i 3 alžirska divizija upućene ka severoistoku, u dolinu r. Liri, radi prisiljavanja Nemaca da napuste Kasino, general Žuen je od 4 marokanske planinske divizije i od Gumjea obrazovao Planinski korpus, koji je dobio zadatak da preko još težeg planinskog zemljišta (M. Petrele i M. Aurunci) izmane vrhuje jaku nemačku odbranu i solidno utvrđene položaje na »Hitlerovoj liniji« u dolini r. Liri. U ovom je odeljku pisac naročito istakao uspehe Planinskog korpusa i veliku borbenu vrednost i umešnu taktiku Gumjea. Verući se preko najtežeg planinskog zemljišta, sa minobacačima, mitraljezima, municijom, hranom i vodom na leđima, ovi su odlični i hrabri borci pokazali kako i manje jedinice mogu da smelimi manevrima na planinskom zemljištu postignu operativne uspehe. Naročito su reljefno i sa puno romantizma opisani podvizi Gumjea, koji su se vešto kretali preko najtežeg planinskog zemljišta, brzo se orijentisali i pored velikih magli, a zatim su dobro organizovanim zasedama uništavali čitave nemačke bataljone koji su hitali u pomoć radi zatvaranja breše na ovom delu fronta. Nažalost, pisac nam nije u potpunosti izložio problem snabdevanja ovih jedinica, koje su operisale preko

teško prolaznog, nenaseljenog i bezvodnog zemljišta, iako je na nekoliko mesta naglasio da je, zbog teškoća u snabdevanju, morala biti upotrebljena i avijacija za spuštanje najnužnijih životnih i borbenih potreba.

Pisac priznaje da ova lepa pobeđa nije eksploatisana, jer su Saveznici bili isuviše impresionirani važnošću Rima i trkom oko njegovog zauzimanja. Zanimljivo je da unište protivničku živu silu, jer je »Rim bio jedini i nažalost samo jedini saveznički objekat«. Usled ovakvih savezničkih grešaka Nemci su na vreme evakuisali Rim i većim manevrima uspešno da sačuvaju svoje snage od uništenja. Pisac nam iznosi i dosada neobjavljene podatke o upotrebi nemačkih mina. Da bi usporili savezničko nadiranje Nemci su svugde postavljali mine iznenađenja, čak i na leševima svojih vojnika. Naročito je uzbuđljivo opisan slučaj kada je nemačka mina sa zakasnelim dejstvom ubila u jednom zamku oko 50 Gumjea. Pisac ništa ne govori kakve su bile objektivne mogućnosti da se 6 američki korpus sa mostobrana kod Ancija ranije angažuje u borbi pravcem Veletri—Valmontone, čime bi bile presečene nemačke komunikacije ka Rimu i zarobljene jače snage nemačkih armija. U operacijama oko Rima došle su do punog izražaja sve teškoće u vođenju koalicijonih ratova, zbog posebnih sebičnih interesa članova koalicije. Da bi se zadovoljile ambicije svih Saveznika rešeno je da u napadu na Rim učestvuju trupe svih njih (Amerikanaca, Britanaca i Francuza). Po mišljenju pisca, to je bilo pravilno sa političkog, ali ne i sa operativno-taktičkog gledišta. On smatra da je usled ovoga učinjena teška greška prema Francuzima, jer je njihova 3 alžirska divizija prva izašla na r. Tibar, gde je zadržana po naređenju Štaba armije. To su iskoristili Amerikanci, te su oni 4 juna prvi ušli u glavni grad Italije.

Čitaoca moraju začuditi greške Saveznika u Rimu. Umesto da svim sredstvima nastave nemilosrdno gonjenje razbijenih Nemaca, oni u Rimu i okolini vrše parade, priređuju svečanosti i posete, odmaraju svoje divizije, itd. Kad su nastavili gonjenje bilo je već kasno. Nemci su velikim rušenjima i zaprečavanjima uspešno zadržavali Saveznike sledećih meseci i stvorili potrebno vreme i uslove da na Toskanskim Apeninima

blagovremeno organizuju, naoružaju i posednu poznatu »Gotsku liniju«, gde su, zatim, zadržali Saveznike u toku zime 1944/1945.

Pisac sa najvećim ogorčenjem kritikuje odluke generala Maršala, a naročito Ajenhauera, o povlačenju FEK-a i 6 američkog korpusa iz Italije, čime je italijansko ratište dobilo drugostepenu ulogu. I pored neslaganja generala Žuena, posle zauzimanja Sijene, 22. jula 1944, povučene su iz Italije i poslednje jedinice FEK-a, da bi 15 avgusta bile upotrebljene u desantu u Južnoj Francuskoj, a general Žuen postavljen je za načelnika Štaba francuske Narodne odbrane.

Iz ovih operacija pisac izvlači zaključak da su general Žuen i FEK postigli sjajne uspehe u Italiji, da su vratili Francusku u red velikih sila, da su podigli poljuljan prestiž Francuske armije i da su oprali sramotu poraza od 1940 godine. Tačno je da su general Žuen i FEK najzaslužniji za uspešne savezničke operacije prilikom proboja »Gustavove linije«, a možda i prilikom zauzimanja Rima. Međutim, ovaj lepo zamišljeni manevar za obuhvat Kasina i uspešne operacije preko planinskog zemljišta nisu eksploatisani, niti su Nemcima naneti veći gubici u ljudstvu i materijalu, koji bi imali rešavajućeg uticaja na dalje vođenje rata u Italiji.

Pisac je oduševljeni pristalica strategijskih koncepcija generala Žuena. On

smatra da je bio pravilan predlog generala Žuena da bi savezničke snage u Italiji trebalo pojačati na 8—10 divizija, što bi im omogućilo da brzo pređu Severne Apenine i mnogobrojne rečne prepreke u Lombardiji, te da preko Venecije i Slovenije izvrše udar prema Beču ili Pansonskoj Niziji, tj. u »meki trbuh evropske tvrđave«.

*

Vrednost i objektivnost ove knjige znatno je umanjena netačnim podacima o našem Narodnooslobodilačkom ratu. Iako je celom svetu poznata velika organizatorska i rukovođačka uloga Komunističke partije Jugoslavije u borbi protiv okupatora i domaćih izdajnika, sjajni uspesi Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda, a na mnogobrojnim suđenjima ubedljivo dokazana izdajnička uloga Draže Mihailovića i njegovih četnika, pisac (str. 420) govori o »nesrećnom generalu Mihailoviću kao o vatrenom patrioti i prvom organizatoru jugoslovenskog otpora«. Svakako da je ovaj pisac bio veliki prijatelj izdajnika Draže Mihailovića kada na 368 strani iznosi i podržava predlog generala Žiroa da se preduzmu ofanzivne operacije preko Balkana da bi se pružila ruka ustaničkim snagama generala Mihailovića.

M. P. M.

Žan Tamerman: BELGISKI OTPOR

Slomivši otpor regularnih armija, Nemci su uspeali da već u početku Drugog svetskog rata okupiraju većinu zapadnoevropskih zemalja. Međutim, oni su u tim zemljama ubrzo naišli na otpor narodnih masa, koje su se raznim oblicima borbe, manje ili više organizovano, suprotstavile surovoj nemačkoj okupaciji. Jedna od tih okupiranih zapadnoevropskih zemalja bila je i Belgija, o čijem pokretu otpora govori pisac u svom članku pod gornjim naslovom¹⁾. Iako u članku nedostaju detaljniji podaci o razvoju i delovanju belgi-

skog pokreta otpora, ipak smatramo da je članak koristan, jer može poslužiti za dobitanje izvesne pretpostave o pokretu otpora u jednoj zapadnoevropskoj zemlji u toku Drugog svetskog rata.

*

Belgija je kapitulirala 28 maja 1940 godine, a njena se vlada, sa izvesnim brojem vojnika, sklonila u Britaniju. Tako se Belgija, po drugi put za poslednjih dvadeset i pet godina, našla pod nemačkom okupacijom. Međutim, kaže pisac, kapitulaciju Belgiske armije vrlo brzo su pratile pojedinačne manifestacije za nastavak borbe, koje su postepeno dovele do organizovanog otpora. U prvim danima okupacije taj se otpor ispoljavao kroz šire-

¹⁾ La Résistance Belge, par Jean Tamerman, Docteur en droit, lieutenant parachutiste de Réserve, *L'Armée-la Nation*, 1 januar 1955.

nje ilegalnih letaka i sakrivanje belgiskih vojnika koji su bežali iz nemačkog zarobljeništa, a već polovinom juna 1940 pojavljuju se dva ilegalna lista, »Pst« (*Chut*) u Brislu i »Svet rada« (*Le Monde de Travail*) u Liježu. Ubrzo zatim dolazi do formiranja obavestajne mreže, koja bez uspeha pokušava da se poveže sa vladom u Londonu, a krajem 1940 počinju u Belgiji prve sabotaže.

Prvu obavestajnu mrežu u okupiranoj Belgiji, 1940, organizovao je rukovodilac te mreže iz 1914-1918, a prve ilegalne novine, osnovao je stari redaktor »Slobodne Belgije« (*La Libre Belgique*), koji posle dvadeset i pet godina ponovo preuzima tu opasnu dužnost. Na osnovu toga pisac ističe da je snažan duh otpora, koji se već prvih dana okupacije ispoljio širom zemlje, bio inspirisan otporom za vreme okupacije iz Prvog svetskog rata. Ta mržnja prema neprijatelju koji je ponovo porobio njihovu zemlju ujedinila je Belgijance — inače često jako razdvojene raznim političkim shvatanjima. Na taj način, kaže pisac, istorija belgiskog procesa otpora ustvari je istorija patriota, koji su se posle poraza postepeno sredili i organizovali da bi dali svoj doprinos oslobođenju zemlje i videli Hitlerovu Nemačku kažnjenu što je već drugi put pogazila data obećanja.

Otpor se u Belgiji razvijao spontano, bez nekog jedinstvenog rukovodstva za čitavu zemlju, što je uslovlilo formiranje velikog broja samostalnih grupa pokreta otpora i samo rasparčavalo snage u borbi protiv neprijatelja. Šefovi pojedinih grupa, umesto da teže međusobnom povezivanju i stvaranju jedinstva pokreta otpora, nastojali su prvenstveno da uspostave vezu sa belgiskom vladom u Londonu i dobiju njenu pomoć i podršku. Oni su to pokušali preko agenata britanske obavestajne službe, za koje su znali da je još od početka okupacije nalaze u zemlji, ali su ti pokušaji ostali bez uspeha. Ovi su agenti odbijali da otkriju svoje kanale, iz bojazni da ne budu »provaljeni«. Za njih je važio samo njihov sopstveni zadatak i, kako kaže pisac, čak i da im se ponudila predaja nemačkih snaga u Belgiji, oni bi još uvek odgovali: »Možda... kasnije... to je prerano«.

S druge strane, ni belgiska emigrantska vlada, koja je preko britanske obavestajne službe i raznih izbeglica bila upoznata sa postojanjem organizovanih grupa otpora u

zemlji, nije pokazivala naročito nastojanje da sa njima uspostavi vezu i pruži im pomoć. Do te je veze došlo tek 1942, tj. pune dve godine posle okupacije. Kao jedan od razloga za tako kasno uspostavljanje te veze pisac navodi zavisnost belgiske vlade od britanskih obavestajnih kanala na kontinentu, ali on ipak smatra da je glavni uzrok ležao u strahovanju vlade od velikog broja raznih grupa pokreta otpora u zemlji, od kojih bi se neka posle oslobođenja mogla pojaviti kao vojni predstavnik jednog političkog mišljenja. Zbog toga vlada nije ni žurila da uspostavi vezu i pruži pomoć snagama otpora u zemlji, dok ne dobije jasnu sliku kome pripada rukovođa uloga u pojedinim grupama pokreta otpora. Da je to bilo tačno pokazalo se i u praksi jer, pošto je uspostavila vezu sa zemljom, vlada se ograničila na to da podupire uglavnom samo jednu grupu otpora t. zv. »Belgisku armiju« (*L'Armée de Belgique*), koja je kasnije dobila naziv »Tajna armija« (*L'Armée secrète*).

»Tajna armija« je ustvari predstavljala obnavljanje regularnih vojnih jedinica, jer su je sačinjavali belgiski vojnici koji su izbegli ropstvo, pojačani izvesnim brojem dobrovoljaca, dok je njen komandni kadar bio u celini sastavljen od aktivnih i rezervnih oficira. U tu grupu pokreta otpora vlada je imala puno poverenje i zato je, uglavnom, samo nju podržavala i snabdevala oružjem. Takav se stav vlade veoma negativno odrazio na ostale grupe pokreta otpora, koje su u tome videle izraz nepoverenja prema njima. Iako se vlada nadala da će »Tajna armija« postepeno obuhvatiti i njih, do toga nije nikada došlo. Osim »Tajne armije«, ostale se grupe nisu podvrgavale direktivama vlade, naročito kada su im, kako kaže pisac, one propisivale da se ne bore; one će u danom momentu uzeti učešća u oružanim akcijama i same ostvariti svoje jedinice, u vatri i borbi, i time dokazati da je njihova vojna vrednost bila u najmanju ruku bar jednaka vrednosti jedinica »Tajne armije«.

Na osnovu takvog stava prema grupama otpora u zemlji, belgiska vlada i Generalštab formirali su u Britaniji dva zasebna tela za rukovođenje tim snagama. Na čelu jednog nalazio se ministar nacionalne odbrane, pod čijom je nadležnošću bio vojni otpor i vojna sabotaža, tj. jedinice »Tajne armije«, dok je na čelu

drugog bio ministar pravde i pod njegovu je nadležnost spadao civilni otpor i industrijska sabotaza. Na taj način, kaže pisac, u vreme kada je borba protiv okupatora zahtevala čvrsto jedinstvo Belgije, njen glavni štab, koji se nalazio u Britaniji, podelio se, što je imalo samo negativan uticaj na jačanje pokreta otpora u zemlji.

U daljem izlaganju pisac iznosi plan za dejstvo snaga otpora u zemlji, koji je izradio Drugo odeljenje belgiskog Generalštaba u Britaniji. Taj plan je predviđao dva perioda u dejstvima snaga otpora. U prvome, koji je trebao da traje do dana iskrcavanja savezničkih trupa na zapadnu obalu, predviđeno je da se izvode sabotaže manjeg obima, kako bi se izbeglo kompromitovanje stanovništva. U uputstvima za dejstvo u tom periodu kaže se: »Najbolje sabotaže bile bi one koje bi neprijatelja ostavile u sumnji da li je to bio nesrećan slučaj ili sabotaža.« U drugom periodu koji je predviđen da otpočne »od aktivnih operacija na Zapadnom frontu Evropskog kontinenta«, trebalo je da se pređe na oružane napade na manje neprijateljske kolone, sedišta komandi itd.

Pored toga, tim planom je belgiska teritorija bila podeljena na zone i u vezi s time data su pripadnicima pokreta otpora sledeća uputstva: »Kada se savezničke trupe nađu na 50 km od vaše zone, vršite intenzivnu sabotazu, a kada uđu u vašu zonu, počnite gerilu«. Međutim, samo je »Tajna armija«, koja je bila pod isključivom komandom ministra nacionalne odbrane i Generalštaba, primenila način borbe po ovim uputstvima. Njene su snage bile raspoređene u sledećih 5 zona: I zona: Hainaut i provincija Namir; II zona: Anvers i Limburg; III zona: obe Flandrije; IV zona: Brabant; V zona: Lijež i Luksemburg. Računalo se da bi »Tajna armija« mogla 1 juna 1944 da grupiše oko 60.000 ljudi.

Dalje je u tom planu preporučeno organizovanje skloništa, odakle bi trupe otpora odlazile na izvršavanje pojedinih zadataka i nastojale da se u njima održe do dolaska savezničkih trupa. Kritikujući ideju »skloništa«, pisac ističe da gerilci treba da raspoložu skladištima oružja, municije, hrane itd., ali da je u potpunoj suprotnosti sa načinima gerilske borbe da se oni ograniče samo na jednu tačku gde bi sačekali dolazak prijateljskih trupa. Najbolja taktika gerilaca, ističe pisac, je-

ste brzo menjanje mesta za vršenje akcija, jer oni nikad ne raspoložu nekim određenim »skloništem«. Ukoliko bi izabrali jedno mesto za svoje stalno sklonište, oni bi time, kaže pisac, često izabrali svoj grob. U vezi s tim pisac ističe da je, samo zahvaljujući brzom napredovanju Saveznika u Belgiji, izbegnuto da se teorija skloništa pretvori u katastrofu.

Govoreći o unutrašnjoj organizaciji pojedinih grupa otpora, pisac navodi da su njihove osnovne jedinice brojale od 4 do 16 ljudi. On smatra da je, barem teorijski, najprikladniju organizaciju jedinica imao »Front nezavisnosti« (*»Front de l'Indépendance«*). Tu je kao osnovna jedinica bila grupa koja je, zajedno sa svojim šefom, brojala svega 4 čoveka; četiri takve grupe sa šefom, njegovim pomoćnikom i 3 kurira, sačinjavale su četvu; četiri takve činile su jedan bataljon, a četiri bataljona puk, koji je brojao oko 340 ljudi. Ovakvo brojno stanje najmanjih jedinica, smatra pisac, Belgiji je najbolje odgovaralo, jer su grupe od 4 čoveka bile dovoljne za izvršenje manjih zadataka, dok su čete (21 čovek) odgovarale za zadatke srednje važnosti. Takve male grupe bile su lako odvajane i njihova je sigurnost bila daleko bolja nego u pokretima gde je osnovna jedinica imala 10 ili više ljudi. U vezi s tim, pisac ističe da su komunisti, specijalisti za ilegalnu akciju, upotrebljavali »trojku« (tri čoveka) kao osnovnu jedinicu.

Ukazujući na činjenicu da je ilegalna aktivnost protiv okupatora (obaveštajna mreža, ilegalna štampa itd.) u Belgiji bila veoma dobro organizovana, nasuprot daleko slabije organizovanom oružanom (partizanskom) otporu, pisac to objašnjava karakterom zemljišta u Belgiji. On priznaje da geografske i demografske prilike jedne zemlje ne igraju bitnu ulogu u preduzimanju partizanskih akcija, ali ipak smatra da Belgija, sa svojom veoma razvijenom saobraćajnom mrežom i velikom naseljenošću, ne predstavlja podesan teren za oružane akcije, odnosno, kako kaže pisac, »teren Belgije je sjajan za otpor, a rđav za partizansko ratovanje«.

Pitanje snabdevanja snaga pokreta otpora hranom i ostalim potrebama bilo je u Belgiji veliki problem, jer sredstva, dobijana od seljaka, nisu mogla da zadovolje rastuće potrebe pokreta. Pisac nam iznosi interesantne podatke o pokušajima reša-

vanja tog problema. Pošto su Nemci i u Belgiji zaveli sistem karata za snabdevanje, to su članovi pokreta otpora koji su bili zaposleni u administraciji organizovali krađe tih karata za potrebe pokreta. Da bi se došlo do većih količina snabdevačkih karata organizovali su i prepadi na ustanove koje su vršile njihovu raspodelu. Kako je sve to još uvek bilo nedovoljno, pristupilo se falsifikovanju karata, pomoću kojih je delom nabavljana hrana, a delom su one prodavane i na crnoj berzi — radi nabavljanja ostalih potreba. Međutim, to falsifikovanje moralo je biti ograničeno zbog količine životnih namirnica koje su se nalazile u prodaji. Da bi se došlo do novčanih sredstava, pokušalo se sa prodajom ilegalnih novina, fotografija itd., ali se pokazalo da je ova »trgovina« donosila više štete nego koristi. Konačno, da bi se došlo do potrebnog novca organizovali su prepadi na pošte i banke. Međutim, kaže pisac, ovi napadi na banke naveli su i stvarne razbojnike da ih i oni vrše, ali u svom ličnom interesu. Na taj način je pitanje snabdevanja bilo stalan problem, iako je pokret otpora delimično dobijao pomoć i vazдушnim putem.

Pošto su se 6 juna 1944 Saveznici iskrcali u Normandiji, u Belgiji su, prema ranijem planu, 10 juna otpočele mnogobrojne sabotaže. Pisac ističe da su razaranja morala biti tako izvršena da ne ometu napredovanje savezničkih trupa, te je zbog toga trebalo više puta napadati istu tačku, srazmerno učinjenim popravkama. U tim sabotažama koje su uglavnom bile usmerene na saobraćajne komunikacije i sredstva veze, učestvovalo je oko 5.000 ljudi. Govoreći o rezultatima tih akcija, pisac navodi nemačke podatke, prema kojima je u prvoj polovini jula izvršeno u Belgiji 336, a u drugoj polovini jula 434 sabotaža i napada na nemačke vojnike.

1 septembra su savezničke trupe izbile na belgisku granicu i prema ranijem planu jedinice »Tajne armije« u I i V zoni preduzele su oružane akcije, a za njima su već sutradan sledile ostale zone. Savezničke trupe nadirale su kroz Belgiju glavnim komunikacijama i njihovo je brzo napredovanje, kaže pisac, bilo omogućeno aktiviranjem svih snaga pokreta otpora koje su, iako slabo naoružane, hrabro napadale neprijatelja koji je ostajao na savezničkim bokovima. O tome svedoči i izjava generala Horoksa, komandanta 30 britanskog

armiskog korpusa koji je, pošto je stigao u Brisel, izjavio: »... to nije moja pobjeda već pobjeda belgiskog otpora; bez nje ne bih mogao ostvariti ovako brzo napredovanje«.

Govoreći o akcijama belgiskih partizana u vreme kada su savezničke trupe prodrle u Belgiju, pisac iznosi primer oslobodjenja Anversa, velike belgiske luke koju su Nemci nameravali da poruše. Pisac napominje da je još 1943 izrađen plan da se spreči razaranje pristaništa u Anversu i za njegovo ostvarenje formirano je 6 četa od po 100 ljudi. U izvršenju ovog zadatka učestvovala su snage »Tajne armije«, »Fronta nezavisnosti« i druge, te je to, kako naglašava pisac, jedan od retkih primera u kome je ostvareno jedinstvo raznih pokreta otpora. Te snage su uspele da u borbama od 3 do 7 septembra 1944, uglavnom sa oružjem koje su otele od neprijatelja, samostalno zauzmu pristanište i onemoguće Nemcima da ga razore.

Polazeći od iskustava belgiskog pokreta otpora u toku Drugog svetskog rata, pisac na kraju svog izlaganja dolazi do sledećih zaključaka:

Pitanju organizacije pokreta otpora treba posvetiti punu pažnju još u vreme mira. Prvenstveno je potrebno formirati rukovodeći kadar, koji će u slučaju potrebe moći da odmah stupi u dejstvo. Time bi se ujedno i odstranila bojazan vlade da će, pomažući pokret otpora, favorizovati neku političku kliku. Dalje, potrebno je još u vreme mira izgraditi tajna skloništa oružja, eksploziva, sredstava veze itd., čime bi se izbegli mnogi nepotrebni gubici i opasna spuštanja materijala padobranom. Isto je tako potrebno snabdeti ilegalne organizacije novčanim sredstvima kako ne bi bile prisiljene da vrše prepade na pošte i banke i time se nepotrebno izlagale opasnostima. Iskustvo je pokazalo, kaže pisac, da raznovrsnost pokreta otpora nije bilo baš veliko zlo.²⁾ Jedna grupa je zbog neke nepažnje mogla biti desetkovana, ali su zato druge ostale spremne za dejstvo, a u trenutku otvorene borbe razne su se organizacije same međusobno sjeđinjavale. Iz razloga sigurnosti treba izbegavati da jedna ista ličnost sudeluje u više pokreta ili u više

²⁾ Ovakvo se gledište kosi sa principom političkog i vojnog jedinstvenog rukovođenja —V. K.

sekcija istog pokreta. Još je opasnije, kaže pisac, kad se jedan isti čovek istovremeno bavi ilegalnom štampom, prikupljanjem obavještenja, sabotажom i emisionim stanicama. Isto tako, oni koji su se već istakli svojim ilegalnim radom u jednom prethodnom ratu, u principu bi sebi trebali da zabrane aktivnost u otporu. Službe, koje iz inostranstva koordiniraju akciju otpora u zemlji, treba da se nalaze pod jedinstvenom komandom. Sistem koji je prevagnuo u Londonu 1940—1945 godine, kaže pisac, bio je besmislica.

Najzad, ilegalni borci deluju iz čistog patriotizma. Zašto će sve ono što bi umanjilo ili uvredilo ovaj patriotizam, imati štetan uticaj na razvoj pokreta otpora za vreme rata. Od 1918 do 1940 belgiske su vlade zanemarile pripreme za totalnu borbu i gerilsko ratovanje. To je bila greška. Ako po tom pitanju ne zauzmu drugi stav, to će opet biti greška. Ali, završava pisac, ako vlade svojim delima budu potkopavale patriotski duh, osnovu svakog otpora, to bi onda bio zločin.

V. K.

Pukovnik Ašar-Zams: IZNENADENJE

Pisac na početku svog članka¹⁾ naglašava da neće razvijati neke nove ideje o iznenađenju, već da će razmotriti samo jedan od njegovih vidova i odatle izvući izvesne praktične zaključke.

Iznenađenje, kaže on, uglavnom proizilazi iz dva faktora situacije: neprijatelja i zemljišta; u ovom članku pisac razmatra samo iznenađenje koje prouzrokuje neprijatelj. Za razliku od iznenađenja u običnom životu, gde ono može proći bez ikakvih posledica, ističe on odmah u početku članka, u ratnoj se veštini uvek teži da se ono iskoristi do maksimuma, kao važan faktor uspeha. Zato je neophodno da se u svim prilikama u ratu iznenađenju suprotstavi prilagođavanje, odnosno protivdejstvo koje će paralisati njegove efekte.

Međutim, to prilagođavanje uslovima, a naročito neprijatelju, traži vremena. Jedna akcija (ili operacija), prema mišljenju pisca, izgledala bi šematski ovako: primanje zadatka, procena situacije, priprema akcije, otpočinjanje dejstva. Između pripreme akcije i otpočinjanja dejstva postojaće uvek manji ili veći razmak. Osim toga, treba uzimati u obzir i postizanje određenog rezultata, za što će takođe biti potrebno vreme, koje neće u potpunosti zavisiti od pripreme, ali će ipak biti manje ukoliko je priprema dalje podmakla.

Prema tome, kaže pisac, da bismo blagovremeno bili spremni, moramo se ori-

jentisati na »budućeg« neprijatelja, kakav će on biti posle pripreme, pa čak i posle otpočinjanja akcije. A taj početak može uslediti čim se završi priprema, ili tek onda kad sam neprijatelj bude otpočeo svoju akciju.

»Budući« neprijatelj, prema mišljenju pisca, svakako će imati na raspoloženju više mogućnosti — varijanti dejstva, a to prilikom izvođenja priprema treba imati u vidu. Sama akcija otpočeće prema onoj varijanti koju neprijatelj bude konačno privedo u delo. Pošto neprijatelj može i u toku same akcije da izmeni svoje dejstvo, pisac smatra da treba biti spreman za odgovor i na te izmene. Prema tome, nastavlja pisac, konačna, približna šema sopstvene akcije bila bi ova: prijem zadatka; osnovna odluka na temelju prve serije obavještenja; pripremanje za razne načine postupanja koji se predviđaju, kako pri otpočinjanju, tako i u toku izvođenja; nova serija obavještenja; otpočinjanje akcije; progresivno prilagođavanje prema prikupljenim obavještenjima i predviđenim načinima postupanja neprijatelja; rezultati akcije. To je okvir koji pisac postavlja za proučavanje problema iznenađenja.

U svim se slučajevima radi o tome, nastavlja pisac svoja izlaganja, da se uprkos neprijatelju postigne izvestan rezultat, naprimer, osvajanje neke terenske tačke, uništenje dela neprijateljskih snaga kad je on u odbrani, održanje nekog položaja prema neprijatelju koji napada itd.

Pisac smatra da u izvršenju svake akcije igraju ulogu dve stvari: snaga i iz-

¹⁾ La surprise, par le Colonel Achard-James, *Revue Militaire d'Information*, novembar 1954.

nenadaenje. U slučajevima kada obe strane imaju sve potrebne snage i sredstva na mestu i potpuno spremne (kao što je bilo, naprimer, u rovovskom ratu 1915—1918 godine u Francuskoj), onda se odbrana i napad izvode sistematski, po izvesnim normama itd., i za postizanje uspeha može se računati *samo na snagu*. Međutim, napad se može otpočeti i na neprijatelja koji nije pripremljen da ga dočeka, odnosno, ako on napada, njemu se može suprotstaviti takva odbrana koju njegova napadna sredstva neće moći da savladaju. Tu se onda radi o *iznenadaenju*.

Ako se pred nama nalazi neprijatelj, uzima kao primer pisac članka, koji je potpuno u stanju da se odupre akciji koju bismo preduzeli samo na osnovu snage, ali pritom mu nisu pripremljena sva potrebna sredstva za to, onda će iznenadaenje biti glavni faktor uspeha. Ako neprijatelj nema uopšte mogućnosti da se uspešno odupre name-ravanoj akciji, iznenadaenje se, prema mišljenju pisca, neće ni tada zanemariti, već će se iskoristiti kao faktor za ekonomiju u sredstvima ili vremenu. U svakom konkretnom slučaju, nastavlja pisac, uloga koju treba dati iznenadaenju, s obzirom na rezultat koji treba postići, odrediće se na osnovu proučavanja neprijatelja i njegovih mogućnosti i, pre svega, na osnovu upoređenja sredstava kojima raspolazu obe strane.

Ustvari, svaka akcija će se izvoditi uvek sa mešavinom snage i iznenadaenja. Ovde se pisac ponovo vraća na ranije datu šemu akcije: priprema, otpočinjanje, izvođenje, rezultat. Ako je neprijatelj lišen obaveštajnih podataka do te mere da ne može ni otpočeti nikakvu celishodnu pripremu, onda pisac smatra da je njegov položaj najteži. To je, kako kaže on, ideal koji se može postići pomoću apsolutne tajnosti ili pomoću brzine. On se, prema njegovom mišljenju, može postići i preduzimanjem akcije čiji pravac i manevar nisu verovatni, naročito ako se neprijatelj ograniči i obezbedi samo od jedne, najverovatnije pretpostavke (varijante).

Međutim, pošto se može desiti da se i neobavešteni neprijatelj slučajno celishodno rasporedi, a kako ni sigurnost tajnosti nije uvek apsolutna, to pisac smatra da je opasno sve stavljati u zavisnost od iznenadaenja; treba uvek predvideti mere ako tajnost ne uspe. Šta treba raditi ako je održanje tajnosti ne-

moguće ili sumnjivo? — pita se pisac članka. Treba li bezuslovno smatrati da je iznenadaenje nemoguće, pa zato odu-staiti od akcije koja je izvodljiva samo pomoću iznenadaenja? Pisac na ova pitanja daje odmah odgovor da ne treba. U takvom slučaju, naglašava on, doći će do izražaja onaj element *potrebnog vremena* za pojedine faze akcije o kome je ranije govoreno.

Može se razmatrati i slučaj da je tajnost očuvana sve do početka akcije, ali da sam taj početak potpuno otkriva celu stvar. Tada, prema mišljenju pisca, ako iznenadaeni neprijatelj uspe da se prilagodi i odupre pre nego što suprotna strana postigne svoj cilj, iznenadaenje neće imati očekivanih posledica. Ali, ako je druga strana postigla odlučan rezultat pre nego što je neprijatelj mogao da joj se odupre ili prilagodi, biće ostvareno iznenadaenje i njegov efekat.

Ako je neprijatelj otkrio tajnu pre početka akcije, onda ga ta akcija neće iznenaditi. Međutim, u slučaju da nije imao vremena da dovrši pripreme za otpor ili prilagođavanje, onda, mada to neće biti iznenadaenje u pravom smislu reči, pisac smatra da će ipak biti, makar i delimično, postignut *efekat iznenadaenja*. Pod pretpostavkom da tajnost akcije obično prestaje čim ona otpočne, onda, za onoga koji tu akciju preduzima, iznenadaenje neprijatelja rezultira više iz mogućnosti da pomoću njega postigne odlučan rezultat pre neprijatelja, nego iz tajnosti apsolutno posmatrane. Pisac je mišljenja da se ovaj rezultat može postići pre nego što je neprijatelj i otpočeo svoju pripremu — to se smatra za najpovoljniji slučaj — ili pak u toku same te pripreme. Ako se priprema vrši iz dva dela i ako je njen prvi deo već dovršen, neprijatelj i tada može biti iznenaden pod uslovom da se njegovim sredstvima ne ostavi vremena da stupe u dejstvo (naprimer, napad koji postiže uspeh pre nego što su braniočeve rezerve, mada spremne, mogle da stignu na odlučnu tačku i izvrše svoj zadatak).

Prema tome, zaključuje pisac, bilo da nastojimo da postignemo iznenadaenje ili da mu se suprotstavimo, uvek se mora jednovremeno voditi računa o ova tri faktora: koliko je vremena potrebno neprijatelju za postizanje odlučnih rezultata; koliko je vremena potrebno sopstve-

nim snagama za postizanje odlučnih rezultata; pitanje održanja, odnosno razotkrivanja, tajnosti. Pritom pisac članka postavlja sebi pitanje kako treba postupiti u ovim slučajevima?

Pisac je mišljenja da svaki konkretan slučaj treba proučavati kao nov, a ne kroz neka ukalupljena, šablonska rešenja. Sa najvećom preciznošću treba proučiti i odrediti vreme potrebno neprijatelju za prilagođavanje ili pariranje akcije druge strane. Jednovremeno pisac smatra da treba odrediti rok, uzimajući u obzir reagovanje neprijatelja, u kome se može postići odlučan rezultat (proboj utvrđene linije, zauzimanje važnog geografskog objekta, okruženje grupe neprijateljskih snaga, proizvodnja novog materijala itd.). Kroz upoređenje ova dva vremenska roka sagledaće se uslovi za ostvarenje iznenađenja. Pri tome se, isto tako, mogu pojaviti više mogućnosti:

— Odlučan rezultat se može postići u kraćem vremenu od onog koj bi bilo potrebno neprijatelju za efikasno reagovanje (naprimer, sopstvene snage mogu postići cilj za 24 časa, a neprijatelju je za intervenciju rezervi potrebno 48 časova).

— Za postizanje odlučnog rezultata sopstvenim snagama je potrebno više vremena nego neprijatelju za efikasan otpor (naprimer, prvima treba 48 časova, a neprijatelju 24).

Iz upoređenja ovih vremenskih rokova doći će se do zaključka do kad treba održati tajnost. Pisac je mišljenja da se u oba ova slučaja tajnost mora očuvati tako da rezultat bude postignut pre nego što neprijateljski otpor postane efikasan. Ali, s druge strane, održavanje tajnosti je smetnja koja dovodi i do usporavanja. Zato on smatra da ne treba preterivati u njenom održavanju, već je, u pravom momentu odbaciti i preći na drugi element iznenađenja — brzinu.

Tako je u prvom od gornjih primera dovoljno održati tajnost nešto duže od 24 časa koji prethode otpočinjanju akcije, a u drugom slučaju biće potrebno da se neprijatelj drži u neizvesnosti još 24 časa posle toga. Ovo se, po mišljenju pisca, postiže bilo usporavanjem njegovih pokreta, bilo *obmanjivanjem*, koje se izvodi po posebnom, vrlo pažljivo sastavljenom planu, sa ciljem da se određeni deo neprijateljskih snaga odvuče na stranu ili ukoči za određeno vreme.

Nekiput se iznenađenje može ostvariti i za akciju u celini. No, to će biti ređi slučaj i obično će iznenađenje biti samo delimično. U svakom se konkretnom slučaju brižljivo proučava šta se ne može sakriti od neprijatelja, pa zatim šta se može sakriti i do kog momenta. Ako se od neprijatelja ne može sakriti pravac akcije, iznenađenje se može zasnivati na vremenu njenog početka, ritmu, načinu angažovanja snaga i sl.

Ovde pisac prelazi na razmatranje druge strane, tj. one koja treba da izbegne iznenađenje. Zaključci su mu, razume se, simetrični po svim istaknutim pitanjima. Na osnovu njegovih zaključaka izlazi da tri osnovna oslonca na kojima se izgrađuje borba protiv iznenađenja jesu: blagovremeno obaveštavanje, ubrzanje sopstvene akcije, usporenje neprijateljske akcije.

Pisac smatra da to važi za slučaj kada se razmatra jedna neprijateljska akcija. Ali, pošto neprijatelj ima više mogućnosti — varijanti, treba se čuvati iznenađenja po svakoj od njih. To znači da treba biti obavešten o neprijatelju u potpunosti, slediti ga u svim njegovim evolucijama i biti spreman na suprotstavljanje svim eventualnostima. Primena ovih načela, prema mišljenju pisca, različita je i zavisi od toga da li se radi o napadu ili o odbrani. Svakoj mogućnosti neprijatelja treba da odgovara trostruki sistem: obaveštavanja, usporavanja i intervencije (ponekad u formi osiguranja). Ovaj sistem mora da bude pripremljen kako za početak akcije, tako i za sam tok njenog izvođenja.

Suprotstaviti se iznenađenju, odnosno svim iznenađenjima, ne znači, izvodi svoj zaključak pisac, pokazati se pasivan prema neprijatelju, već, naprotiv, očuvati svoju slobodu akcije sve do kraja, do konačne odluke.

Pri kraju svog izlaganja pisac se kratko zadržava na psihološkom efektu iznenađenja. On tvrdi da i njega treba staviti u okvir koji je on ovde ocrtao, i to, pre svega, u pogledu zakašnjenja — usporenja koje taj efekat prouzrokuje prilikom uvođenja u dejstvo potrebnih snaga i sredstava. Samo se jačina ovog efekta ne može nikad tačno predvideti i može se desiti da on potpuno izostane ili da bude bez ikakvih korisnih posledica. Prema tome, zaključuje pisac ovog članka, onaj koji teži da postigne iznenađenje može računati na ovaj efekat samo

kao na eventualnu dopunu, a niukom slučaju kao na sigurnost.

*

Iznenadenje, kao veoma važan faktor uspeha u ratnoj veštini, pažljivo je razmatrano, proučavano i primenjivano od davnina. U novije se vreme, sa proširenjem rata, proširuje i polje njegove primene, a na užem, vojnom planu, tj. u vođenju operacija, njegova primena postaje složenija, njegovo postizanje teže, ali zato i posledice nisu ništa manje i ono je često glavni uslov uspeha. Ovo naročito važi ukoliko je nesrazmera snaga između dve strane veća. U takvom je odnosu ono glavni saveznik slabijeg, jer

će on samo pomoću iznenadenja postići trenutnu nadmoćnost i povoljnije uslove za borbu.

O iznenadenju nema mnogo literature ni kod nas, ni u inostranstvu. Da bi se dobila potpunija slika o ovom pitanju, bilo bi korisno da se izlaganje ovog pisca, koji razmatra samo jedan aspekt iznenadenja, povežu sa dosada objavljenim radovima po istoj temi, kao naprimer: kapetan Vuds: Teorija iznenadenja, prikazano u *Vojnom delu* br. 3 za 1951 god.; general-pukovnik u penziji Savo Orović: Iznenadenje u ratu, izdanje *Male vojne biblioteke* za 1954 god.; kapetan Stevan Čanak: Kako ostvariti iznenadenje, *Vojno delo* br. 2 za 1955 god.

T. Č.

General A. Nisel: METEOROLOGIJA I RAT

U članku pod gornjim naslovom¹⁾ pisac razmatra uticaj meteoroloških pojava (uslova) na dejstvo pojedinih vidova i rodova vojske, a, pre svega, njihov uticaj na donošenje odluke za operacije od strane visokog komandovanja. Sa ovim u vezi iznosi i mere koje su preduzimane od strane nekih zaraćenih strana u toku Drugog svetskog rata radi pribavljanja podataka o meteorološkim uslovima i njihovim promenama na ratištu (kako na kopnu, tako i na moru i u vazduhu), odnosno mere prilikom obrazovanja — obučavanja ljudstva ove službe. Pisac na kraju iznosi kao zaključak svoje mišljenje o perspektivama meteoroloških službi u budućnosti.

U dosta sažetom obimu, pisac iznosi da su meteorološki uslovi uvek i u svim epohama uticali na ratne operacije. Mornarica, naročito pre upotrebe pare, bila je jako zavisna od meteoroloških uslova. Ta se zavisnost u velikoj meri zadržala kod nje čak i danas. O tim uslovima pogotovu moraju da vode računa avijacija, artiljerija prilikom pripreme gađanja, vazdušno-desantne jedinice itd. Meteorološki podaci su često baza za odluke visokog komandovanja.

Dalje pisac ističe da je Drugi svetski rat dao nove dokaze o značaju i uticaju

meteoroloških uslova. Tako, naprimer, izuzetno sušna 1939 godina umnogome je olakšala upotrebu nemačke avijacije i oklopnih jedinica prilikom rata u Poljskoj. U decembru 1941 zima je išla na ruku Rusima u Moskovskoj operaciji, a tako isto i na ostalim delovima Istočnog fronta. Evakuacija Engleza iz Denkerka bila je olakšana jer su magle sprečavale uspešno dejstvo nemačke avijacije. Zbog toga nije ni čudo, iznosi dalje pisac, što su se u Drugom svetskom ratu meteorološke službe zaraćenih strana toliko razvile. One su morale da pružaju obaveštenja kako Saveznicima na Severnom Atlantiku i u Evropi, tako i Nemcima i Rusima na Istočnom frontu, kao i Amerikancima i Japancima na Pacifiku. Amerikanci su, zajedničkim naporima kopnene vojske i mornarice, imali u početku rata u ovoj službi oko 180 ljudi sa nekoliko oficira, dok se docnije taj broj popeo na više od 20.000 ljudi. Stotinama osmatračnica bilo je postavljeno katkad i u nenaseljenim ili usamljenim mestima. Amerikanci su imali na Filipinima tajne stanice koje su im slale obaveštenja putem radija pošto su Filipini bili okupirani od strane Japana.

Govoreći o obrazovanju ljudstva meteoroloških službi i njihovoj organizaciji, pisac nastavlja sa svojim izlaganjem da koristi od ove službe zavise naročito od vrednosti upotrebljenog osoblja. Obrazo-

¹⁾ La Météorologie et la Guerre, par le Général A. Niessel, *L'Armée — La Nation*, novembar 1954.

vanju tog ljudstva u SAD bila je posvećena naročita pažnja još 1940, tj. pre njihovog ulaska u rat, i to u vidu specijalnih kurseva, na većini univerziteta, koji su trajali 6 meseci. Prilikom obrazovanja tih kadrova, ljudstvo se delilo na *osmatračice* i *prognostičare* i njihove su konstatacije omogućavale da se izrade karte sa brižljivo sređenim podacima o izvršenim osmatranjima. Saradnja sa britanskom meteorološkom službom bila je potpuna. Šef meteorološke službe raspolagao je sa 4 glavne sekcije:

— za prognozu; za sinoptičke izveštaje; za specijalne studije i izvršnom sekcijom.

Kratkoročne prognoze su davane unapred za idućih 12 do 36 časova. Za avijaciju su davale prognozu grupe vrlo obučениh specijalista za sledećih 48—72 časa. Svakodnevno su bile izdavane *dugoročne prognoze* za 5 dana unapred, no one su bile manje sigurne. *Sekcija za sinoptičke izveštaje* prikupljala je sve podatke i slala ih meteorološkim organima (jedinicama), dodeljenim kopnenim i vazduhoplovnim snagama. *Sekcija za specijalne studije* ispitivala je statističke podatke ranijih godina da bi iz njih izvukla potrebne indikacije za budući rad. *Izvršna sekcija* davala je podatke: oklopnim kolima za izvidanje o verovatnom stanju tla; artiljeriji o gustini vazduha i brzini vetra; ostalima o izgledima na kišu, sneg ili maglu. Za blagovremeno dostavljanje potrebnih podataka trebalo je ustrojiti čitavu mrežu specijalnih veza. Meteorološke službe prikupljale su više od 100 miliona podataka (osmatranja) koji su omogućili da se stvori 250 studija o klimi. Ove su studije iskorišćene za pripremu vazdušnih puteva, zaštitu konvoja, izbor datuma za glavne ofanzive itd. Greške u ovim prognozama bile su vrlo retke.

Govoreći o ustroju meteoroloških stanica u toku Drugog svetskog rata, general Nisel dalje navodi: Saveznici su raspolagali mrežom ovih stanica na Špicbergu, na ostrvu Jan Majen, Islandu, Labradoru, Novoj Zemlji, u Liberiji; ove su stanice prikupljale precizne podatke za Atlantik i Zapadnu Evropu. Norvežani su na ostrvu Jan Majen podigli jednu meteorološku stanicu koja je, uprkos čestim vazdušnim napadima, slala svaka tri časa izveštaje u Englesku. Nemci su pokušali da tamo postave jednu svoju stanicu, ali im je prilikom tog pokušaja osoblje bilo

zarobljeno. U daljem izlaganju pisac govori o pokušajima Nemaca da postave svoje meteorološke stanice na Grenlandu, ostrvu Šanonu, Špicbergu i drugim mestima, kao i o postavljanju automatskih stanica na kopnu i moru. Jedna od ovih stanica nađena je u moru kod Irske. Ona je bila zagnjarena upravo ispod nivoa vode odakle se jedna teleskopska katarka pojavljivala u određenim vremenskim razmacima i preko radija davala podatke o temperaturi, stepenu vlage, barometarskom pritisku. Druga jedna automatska stanica nađena je na Špicbergu.

Na kraju svog izlaganja o dejstvu meteoroloških stanica u Drugom svetskom ratu pisac kaže: Ove sistematske studije, koje su izvođene sa takvom obimnošću koja nije bila nikad poznata ni u vreme mira, omogućile su da se izvuku izvesni interesantni zakoni od velikog značaja. Vazdušne mase, bačene prema istoku u sled zemljine rotacije, povlačeći sa sobom toplotu ili hladnoću, sušu ili vlagu, dižu se ili spuštaju stvarajući strujanja promenljivog pravca na malim visinama. Utvrđeno je postojanje dvaju tropskih frontova blizu ekvatora; ovo je omogućilo da se predvide oluje u ovoj zoni tri do četiri dana ranije nego ranijim metodama. Ranije se verovalo da se vreme za Pacifik formira blizu Kineskog Mora, gde suvi polarni i kontinentalni vazduh sreću tropske vlažne struje; osmatranja su, pak, pokazala da ono zavisi od premeštanja vazdušnih masa koje dolaze iz Evrope prema Istoku i da je vreme, uglavnom iz istih razloga, bilo isto kako severno tako i južno od Himalaja. Što se tiče tajfuna, tako opasnih na Pacifiku, koji se javljaju u tačno određeno doba, studirani su stari kineski i japanski dokumenti, a avionima je posmatrano njihovo premeštanje.

Govoreći o uticaju meteoroloških prilika na donošenje odluka od strane visokog komandovanja, pisac navodi da je odluka, koju je prihvatio general Ajzenhauer, da se 6 juna 1944 izvrši iskrcavanje u Normandiji, bila bazirana na meteorološkim osmatranjima prikupljenim naročito na Severnom Atlantiku. Hladne struje, krećući se iz Kanade i sa Grenlanda prema jugoistoku, trebale su da sretnu topli i vlažni vazduh iznad Golske struje i da tako stvore na Lamanšu hladan front koji nosi sa sobom izgleda na kišu, vetar i maglu. Ovo je bilo potrebno da se ma-

skiraju pokreti napadača i omete dejstvo nemačke lovačke avijacije. Trebalo je da more bude burno kako bi se sprečilo gađanje obalskih baterija, ali ne toliko da spreči dolazak vazdušno-desantnih trupa i pomorsko iskrcavanje. Hladni front, prelazeći 5 juna preko Britanskih ostrva, trebao je da bude 6 juna nad Lamansom. Predviđalo se da će more sledećih nekoliko dana biti uzburkano. Trebalo je da u željeni čas, noću 5/6 juna, bude pun mesec i oseka. Svi ovi uslovi poklapali su se samo 5 i 6 juna. Ako se ne bi prihvatio ovaj datum, operacija bi zadocnila za više nedelja i iznenađenje bi time znatno bilo umanjeno.

Pisac zatim iznosi da su Nemci takođe mnogo vodili računa o meteorološkim uslovima prilikom donošenja odluke za protivofanzivu u Ardenima. Izabrali su momenat za njen početak kada su, prema pretskazivanjima meteorološke službe, trebale da budu magle koje bi sprečavale dejstvo američke avijacije (Nemci su u to vreme bili znatno slabiji u avijaciji). I tako je fon Rundštet i otpočeo protivofanzivu u decembru 1944.

Završavajući članak, pisac ističe da ova dva poslednja primera jasno pokazuju kolikog su uticaja imale meteorološke prilike u toku Drugog svetskog rata na donošenje presudnih odluka od strane visokog komandovanja. Na kraju konstatuje da važnost meteoroloških prilika za dejstvo vidova i rodova vojske, kao i za odluke visokog komandovanja, raste sa progresom avijacije, primenom kombinovanih operacija i upotrebom dirigovanih projektila. Opšti podaci, prikupljeni za vreme Drugog svetskog rata, koriste se sada, u

vreme mira, za pomorsku i vazduhoplovnu navigaciju, mada je veliki broj meteoroloških stanica, stvorenih za vreme neprijateljstva, sada morao biti ukinut. Ujedno su smanjeni i krediti stavljeni na raspoloženje meteorološkim službama, iako je ostvaren znatan napredak u meteorologiji, naročito u pogledu dugoročnih prognoza.

*

Gornji članak generala Nisela vredan je pažnje po tome što nam ukazuje na moćan uticaj meteoroloških uslova na dejstvo pojedinih rodova i vidova vojske, kako u sklopu jedne operacije, odnosno i naročito u sklopu kombinovane operacije, tako i na donošenje odluka od strane visokog komandovanja. Pored toga, članak nam avizira da se krediti za meteorološke službe u svetu smanjuju i da se neke, u toku rata postavljene, meteorološke stanice sada ukidaju, mada su one svojevremeno pružile dragocene podatke koji se sada, u vreme mira, i dalje široko koriste za potrebe avijacije i mornarice.

Međutim, činjenica je da tehnika neprestano napreduje i da se taj progres u ratu naročito odražava na taj način što se za relativno kraće vreme postižu izvesni napreci za koje bi u miru trebalo mnogo više vremena. Pritom ne treba zaboraviti kolike bi se žrtve uštedele (podrazumevajući tu i materijalne) kada bi se blagovremeno prikupljena i sredena iskustva stavila na raspoloženje onima koji vode rat, a još više onima koji ih mogu koristiti u mirnodopskoj delatnosti.

D. L.

Major Melburn Čandler: ZABELEŠKE O ODBRANI

U članku pod gornjim naslovom,¹⁾ pisac u izvesnom smislu kritikuje način obuke američkih oficira po pitanju odbrane jer se, prema njegovom mišljenju, možda isuviše obučavaju u organizaciji i izvođenju odbrane u »idealnim uslovima« širine fronta — u odnosu na raspoložive snage, računajući pritom uvek sa sigurnim naslonom krila i bokova. Osvrćući

se na izvesna iskustva iz Koreje, koja će u pogledu širine fronta — u odnosu na raspoložive snage — verovatno za Američku armiju biti slična i u budućem ratu, pisac se stavlja na stranu onih koji smatraju da će pri takvim uslovima i u oblasti taktike biti nemoguće obrazovati neprekidne frontove, odnosno neprekidne borbene linije. U daljem razmatranju, on polazi od te postavke i ograničava se na to kako bi trebala da izgleda odbrana po odbranbenim rejonima koji nisu neposredno međusobno na-

¹⁾ Notes on defense, By Major Melbourne C. Chandler, *Military Review*, februar 1955.

slonjeni, već ih razdvajaju međuprostori. U svojim izlaganjima pisac ulazi u konkretne detalje koji, iako ne predstavljaju nešto osobito novo, ipak unose izvesnu jasnoću u pojedine strane takve odbrane, o kojoj se u oblasti taktike svakako manje govorilo nego u domenu operatike.

Težnja da se neprijatelju spreči svaka mogućnost infiltriranja i provlačenja, kod širokog fronta bi dovela do plitkog rasporeda koji bi neprijatelj lako probio na bilo kojoj tački. Da bi se to sprečilo, postoji samo jedna mogućnost, naime, da se raspoložive snage grupišu u pojedine odbranbene rejone po frontu i dubini pravaca neprijateljskog nastupanja, s tim da se planski dopusti mogućnost neprijateljskog infiltriranja i provlačenja kroz međuprostore. Ukoliko su pritom frontovi relativno širi i zato mogućnosti infiltriranja veće — utoliko odbrana mora biti dublje ešelonirana i moraju postojati jače rezerve. To su osnovne a i poznate postavke.

Kod organizacije odbrane, nastavlja pisac, prvo treba izvršiti studiju zemljišta po karti, aerofotosnimku i na osnovu ličnog izvidanja, da bi se uočili *ključni rejoni* od čijeg će držanja u prvom redu zavisiti uspeh odbrane. Ovim rejonima treba da se obuhvaćene dominantne osmatračnice. Izabrane ključne rejone treba diferencirati na one koji se moraju držati po svaku cenu i one koji se mogu braniti po načelu zadržavajuće odbrane.

Kod određivanja snaga za rejone koji će se braniti »po svaku cenu« treba voditi računa o tome da ove snage budu sposobne za vođenje samostalne odbrane i u slučaju okruženja. Najmanja snaga koja može voditi takvu odbranu u okruženju jeste ojačani pešadski bataljon. U okviru divizije će odbranbeni rejoni za odbranu »po svaku cenu« biti najčešće baš bataljonski. Njihova prednost u odnosu na veće rejone je u tome što ne predstavljaju dovoljno rentabilan cilj za atomski napad. Prednost rejonu jačine pešadskog puika bila bi u tome što se kod njega mogu obezbediti snabdevanje i evakuacija putem vazduha, a u njegovom okviru smestiti i sva sredstva vatrene podrške i pokretne rezerve, pa se zato duže mogu samostalno braniti. Još pogodniji su u tom pogledu divizijski i veći rejoni.

Zadatak ovih odbranbenih rejonu, po mišljenju pisca, jeste da održe ključne rejone i da kanališu i nateraju napadača

na uvlačenje između rejonu, pri čemu će ovaj izložiti svoje bokove i uvlačiti se u džepove, ili će morati da preduzme frontalan napad na sam rejon, što je skopčano sa gubitkom vremena. Ovi rejoni, sem toga, služe kao oslonci za protivnapade i organizovanje vatrene podrške, jer se u njima smeštaju artiljerijski osmatrači, i najzad kao oslonci za organizovanje patroliranja. Pri obuci treba postići to da vojnici u okruženju shvate da je napadač koji ih je obišao u nepovoljnijem položaju od njih.

Na slučaj prodora kroz međuprostor, vatrenim dejstvom iz odbranbenih rejonu neprijatelju se sprečava dovodenje pojačanja ili pokušaji izvlačenja. Ako u toku borbe neki od okruženih rejonu nema više izgleda za uspešno produžavanje borbe, pretpostavljeni komandant ili će ga ojačati, ili mu po odobrenju višeg pretpostavljenog odobriti da se povuče, odnosno probije iz okruženja, ili će ga u interesu spasa više jedinice ostaviti u okruženju i žrtvovati.

Kod probijanja iz okruženja ne predviđa se samo povlačenje u dubinu, već isto tako i ka susednim rejonima. Probijanje treba iskoristiti za uništenje neprijatelja udarom u njegov bok. Snage koje se povuku mogu sadejstvovati u protivnapadu ili poseti nov rejon. Otvor koji se stvara prilikom povlačenja treba zatvoriti zaprečnom vatrom artiljerije. Prilikom probijanja i povlačenja iz rejonu treba dobro proceniti da li je pogodnije da se ono izvrši danju ili noću. Za noćno izvlačenje neophodno je dobro poznavanje zemljišta, kako od strane onih koji izrađuju plan, tako i onih koji će biti njegovi izvršioči.

Odbrana rejonu koji nisu pogodni za držanje »po svaku cenu«, ističe pisac, vodi se po načelima zadržavajuće odbrane, s ciljem da se neprijatelj uvuče u najnepovoljnije rejone i tako stvori uslov za protivnapad. No, i ovakvi rejoni moraju biti spremni da dočekaju neprijatelja sa bilo kog pravca, a ne samo s fronta.

Međuprostori po frontu i dubini zaprečavaju se i osmatraju pešačkim i motorizovanim patrolama, mrtvim stražama, zasedama i objavnicama, koje moraju biti snabdevene sigurnim sredstvima veze, radi obaveštavanja o pojavi neprijatelja, i koje moraju biti podržane vatrom. U toku noći se ceo taj sistem pojačava i dopunjuje primenom veštačkog

osvetljavanja. Moraju se preduzeti potrebne mere radi sprečavanja međusobnog puškanja patrola. Međuprostori se dele na *zone patroliranja* koje se dodeljuju u nadležnost svakom odbranbenom rejonu i koje se po frontu moraju međusobno dodirivati. Krilni bataljoni dobijaju zone patroliranja na bokovima divizijskog pojasa odbrane. Kod minskih prepreka treba dovoljno vidno obeležiti prolaze, radi slobode manevra sopstvenih snaga, ali tako da ih neprijatelj ne može uočiti.

Artiljeriju i minobacače smestiti načelno u odbranbene rejone koji će se braniti »po svaku cenu«. Ako se, radi boljeg dejstva i lakšeg manevra, smeštaju u posebne rejone, treba ih urediti za samoodbranu, pridati im pešadiju i automatsko oružje, okružiti ih minama i predvideti za njihovu odbranu i planske vatre same artiljerije. Sve artiljerce obučiti u upotrebi streljačkog naoružanja, radi odbrane reiona vatrelih položaja.

Glavna borbena linija, po mišljenju pisca, sada menja značaj i više se pojavljuje kao linija za planiranje zaprečnih vatri. Zona mitraljeske zaprečne vatre mora da opasuje sve odbranbene rejone, i to sa svih strana. Kod utvrđivanja položaja treba se orijentisati na što efikasniji način ukopavanja u zemlju, na drvene bunkere, podzemne tunele, lisičje rupe i sistem tranšėja koji ometa neprijatelja u vršenju juriša i pruža zaštitu protiv atomskog naoružanja. Osim odbranbenih reiona, treba izgraditi i položaje za sprečavanje širenja neprijateljskog prodora, kao i lažne položaje.

Veliku pažnju pisac poklanja razvijanju i održavanju ofanzivnog duha kod branioca. U tom cilju treba primenjivati agresivno patroliranje, kojim se neprijatelju mogu naneti veliki gubici i slabiti njegov moral, a time se istovremeno podiže ofanzivni duh branioca. Smeli dnevni prepadi prinuđuju neprijatelja da se otkrije.

Težište ovakve odbrane leži ipak na protivnapadima jakih rezervi, koje čine osnovni deo borbene poretka. One se mogu rastresito razmestiti, s tim da je obezbeđena istovremena upotreba svih njihovih delova. Kod ovih rezervi naročito je značajna taktič-

ka pokretljivost na bojištu, što znači pokretljivost pešaka, ne motora. U protivnapadu mogu učestvovati i rezerve potčinjenih jedinica, naročito radi otsecanja neprijateljskog klina. Zbog velikih međuprostora u susret neprijatelju istura se najpokretljiviji deo rezerve (izviđačka četa, lake oklopne jedinice, motorizovana pešadija ili tenkovi) — kao *mobilno osiguranje* koje vatrom i prostorom stvara potrebno vreme za pripremu protivnapada. Za otsecanje uklinjenog neprijatelja mogu se primeniti i minska polja koja pale određeni osmatrači u najpovoljnijem momentu. Treba težiti prvenstveno da se protivnapadom neprijatelj uništi, a ne samo da se uspostavi prednji kraj odbrane; protivnapad se može preduzeti i protiv neprijatelja na njegovom polaznom položaju.

Interesantno je gledište pisca po pitanju organa pozadine. Po njemu pozadinske ustanove treba da su rastresito raspoređene, ukopane i osposobljene za samoodbranu od pojedinačnih i jačih napada, i to bez pomoći od strane operativnih jedinica. Svaki pozadinac, od kuvara do službenika, mora biti obučen kao pešak za samoodbranu svoje ustanove, za odbranu nekog položaja u sklopu opšte odbrane i za učešće u protivnapadu opštom rezervom.

*

I pored interesantnih pojedinosti, u pišćevim izlaganjima ipak nema mnogo onoga što se ne bi moglo podvesti pod opšta načela *pozicione odbrane*, u okviru koje se čvorovi takođe predviđaju za kružnu odbranu, međuprostori dele na rejone i sl. Bilo bi korisnije da je pisac bio određeniji u pogledu opštih mogućnosti odbrane koju on zamišlja, u odnosu na poziciju. Mada je razumljivo da uspeh odbrane u konkretnoj situaciji zavisi od mnogih činjenica, ipak bi se moglo kazati nešto više o mogućim veličinama međuprostora i o mogućim povećanjima širine fronta (u istim uslovima) — u odnosu na standardne širine, ako bi se primenio ovakav sistem odbrane.

S. P.

Major Nikola de Kamilo: ITALIJANSKA GLEDANJA NA TAKTIČKU AVIJACIJU

Italijanska je armija nedavno dobila novo borbeno pravilo taktičke avijacije. Nove pravilske odredbe, u odnosu na stare, unose suštinske izmene u pogledu potčinjenosti i zadataka taktičke avijacije. Pisac članka¹⁾, koji se godinu dana nalazio na dužnosti pri štabu jedne pešadiske divizije, imao je prilike da vidi kako mnogi oficiri italijanske kopnene vojske još uvek zastupaju staro mišljenje i poglede prema kojima komandanti jedinica kopnene vojske treba da imaju u rukama taktičku avijaciju, jer se njen prvenstveni zadatak sastoji u pružanju bliske podrške jedinicama na zemlji. S jedne strane, zastarelost ovih pogleda, a, s druge strane, činjenica da oni ne samo što postoje nego su čak u priličnoj meri i rasprostranjeni među starešinskim sastavom kopnene vojske, dale su piscu povod za pisanje ovog članka.

U uvodnom delu pisac ističe da nije njegova namera da kaže nešto novo o sadržaju sa avijacijom, već jedino želi da, u duhu odredaba novog pravila i saglasnosti sa njima ukaže zbog čega se gledišta njegovih kolega iz kopnene vojske ne mogu prihvatiti.

Potreba stavljanja taktičke avijacije pod komandu komandanata kopnenih jedinica obrazlaže se, prema rečima pisca, neophodnošću primene načela ratne veštine koje govori da sva sredstva, namenjena za izvršenje određenog zadatka, treba staviti pod komandu jednog komandanta. Ovo je načelo sprovedeno i u Sovjetskoj armiji, gde je taktička avijacija potčinjena kopnenoj vojsci. Mada o tome nije mnogo poznato, činjenica je da se kod ovakve koncepcije, prilikom izrade zajedničkog plana, isključuju karakteristike avijacije, odnosno, da se najpre sastavi plan dejstva na kopnu, pa se tek onda traži potrebna podrška iz vazduha. Ovo redovno dovodi do toga da podrška avijacije biva ili nedovoljna ili prekomerna. Pisac smatra da razlog ovakve ruske koncepcije može biti ili stepen razvoja kroz koji je prošla avijacija od svog postanka, ili za-

datak koji Sovjetska armija u slučaju rata treba da izvrši. Istok bi, ustvari, prema njegovom mišljenju, imao zadatak da što pre ovlada Evropom, dok bi Zapad odbranom trebao da stvori vreme potrebno da dođu do izražaja dejstva avijacije protiv neprijateljskog ratnog potencijala. Iz tih različitih zadataka mogu, dakle, da proizilaze i različiti pogledi na organizaciju i upotrebu taktičke avijacije. Koncepcije, kao što je ruska, prema mišljenju pisca, za armije Zapada danas svakako nisu više prihvatljive.

Potvrda toga nalazi se i u italijanskom novom borbenom pravilu taktičke avijacije, gde doslovno stoji da, »sasređeno komandovanje obezbeđuje najbolje korišćenje pokretljivosti i gipkosti — najvažnijih osobina taktičke vazdušne podrške«. Ove osobine omogućavaju brzo preusmeravanje dejstva avijacije, u okviru njenog radijusa dejstva, sa jednog na drugi cilj. Na taj se način sva raspoloživa avijacija može prema potrebi sasrediti na izabrane ciljeve, čime se ostvaruje i jedno od osnovnih načela ratne veštine: nadmoćnost snaga i sredstava u rešavajućem mestu i u rešavajućem momentu.

Iz toga proističe, podvlači pisac članka, da taktičkom avijacijom treba da komanduje vazduhoplovna komanda. Ništa ne može biti sudbonosnije nego deljenje taktičke avijacije i njeno prepotčinjavanje komandantima združenih jedinica. Pravilnim komandovanjem može se umnogome iskoristiti gipkost avijacije i povećati ekonomičnost njene upotrebe, odnosno efikasnost dejstva. U ratu, jedinice raznih stepena, prilikom izvršenja svojih zadataka, često traže podršku ili pridavanje avijacije. Udovoljavanje tim zahtevima dovelo bi do rasipanja snaga i išlo bi na uštrb efikasnosti i siline dejstva avijacije.

Centralizovano komandovanje taktičkom avijacijom je zbog toga, prema mišljenju pisca, jedini put da se njena raznovrsna dejstva najcelishodnije uključe u opštu strategijsku situaciju. Potkrepljujući svoje mišljenje, pisac potseća da je jedno vreme čak i komandant armiskog korpusa imao u svojim rukama jedinice avijacije. U prošlosti se često dešavalo da na pojedinim delovima fronta nije uvek bilo

¹⁾ Aviazione tattica, del magg.a.a.r.n. Nicola De Camillo, *Rivista Militare*, decembar 1954.

dovoljno avijacije, dok, istovremeno, na drugim delovima ona nije bila čak ni upotrebljena.

Komandant kopnene jedinice mogao bi, sem toga, ponekad da, umesto artiljerije, upotrebi avijaciju i u onim prilikama kad bi dejstvo artiljerije bilo celishodnije, brže, efikasnije i ekonomičnije. I dalje, nezavisno od toga o kojoj se jedinici kopnene vojske radi, svaka će pridatu ili podržavajuću avijaciju koristiti isključivo za rešavanje sopstvenih zadataka, ne vodeći računa da li bi njena upotreba na nekom drugom mestu mogla biti celishodnija. Pošto je lako predvideti da, u odnosu na potrebe velikih združenih jedinica, taktičke avijacije nikad neće biti dovoljno, to će biti potrebno da se ona za izvršenje pojedinih zadataka upotrebi skoro u celini. Ovaj moment takođe ukazuje na to da taktička avijacija ne sme da bude pod komandom velikih združenih jedinica kopnene vojske, nego pod jedinstvenom vazduhoplovnom komandom koja će ovim jedinicama sadejstvovati.

Protiv podele i prepotčinjavanja taktičke avijacije komandantima kopnenih jedinica govore i tehnički razlozi. Danas se, ustvari, ne može više zamisliti nijedan letaćki zadatak izvan sistema navođenja i komandovanja putem radija sa zemlje, bilo da se radi o samom letu ili o uključivanju u sistem osmatranja, obaveštavanja i veze, što se sve može sprovesti jedino u okviru vazduhoplovnog štaba.

Prelazeći na zadatke taktičke avijacije, pisac naglašava da, prema novom borbenom pravilu, bliska odnosno neposredna podrška kopnenih snaga ne može biti njen osnovni zadatak. Da bi objasnio ovu pravilsku odredbu, pisac pristupa analizi borbene podrške koju deli na posrednu i neposrednu. Pod posrednom podrškom podrazumevaju se dejstva za postizanje i održavanje lokalne nadmoćnosti u vazduhu, izolacija bojišta i uznemiravanje.

Dejstva čiji je zadatak postizanje i održavanje lokalne nadmoćnosti u vazduhu imaju za cilj da obezbede slobodu dejstva sopstvenim vazдушnim i kopnenim snagama. Avijacija se ne sme sasrediti na rešavanje drugih zadataka sve dok osetno ne oslabi neprijatelja u vazduhu. Zbog toga će pešadiji u prvo vreme možda nedostajati podrška iz vazduha koju bi inače trebala da ima. Može se reći da je to »nužno zlo«, pošto se potrebi za postiza-

njem lokalne nadmoćnosti u vazduhu ne može pretpostaviti nijedan drugi zadatak.

Značaj bitke u vazduhu ne mogu uvek sagledati borci na kopnu koji se mogu žepitati zašto ih avijacija ne štiti stalno. Na moral ovih boraca povoljno će uticati ako znaju da se osnovna dejstva avijacije odvijaju daleko, van domašaja njihovog vida i da efekat tih dejstava ne mogu ceniti trupe na bojištu putem vizuelnog osmatranja.

Na operaciskoj prostoriji postizanje i održavanje nadmoćnosti u vazduhu ima presudan značaj. Ako neprijatelj raspolaze slobodom dejstva u vazduhu, on će prisiliti naše kopnene snage da budu neprekidno u zaklonu ili će im naneti teške gubitke. Da bi jedna operacija na kopau postigla maksimalan uspeh, potrebno je da na operaciskoj prostoriji postoji snažna nadmoćnost u vazduhu. Zbog toga postizanje ove nadmoćnosti predstavlja stalan zadatak taktičke avijacije.

Sledeći zadatak taktičke avijacije je izolacija bojišta, odnosno bombardovanje komunikacija, mostova i drugih osetljivih objekata, skladišta municije i ostalih potreba, vršenje napada na neprijateljske kolone — ukratko, sva ona dejstva koja imaju za cilj da odvoje neprijateljske snage na bojištu od njihove pozadine. Ovaj zadatak načelno dobija avijacija iz prostog razloga što kopnena vojska za njegovo izvršenje ne raspolaze potrebnim sredstvima. Najveći deo ciljeva nalazi se, uglavnom, van dometa artiljerijske vatre, a unutar radijusa taktičke avijacije. Ovo ne znači, u apsolutnom smislu, da avion predstavlja dobro ofanzivno sredstvo i da kopnena sredstva to nisu. Znači samo da je avijacija, zahvaljujući svom relativno velikom radijusu dejstva i svojoj sposobnosti za raznovrsne načine dejstva, naročito pogodna za izvršavanje ovog zadatka.

Što se tiče neposredne podrške, ona je pešadiji svakako neophodna, jer se neprijateljska živa sila i vatrena sredstva moraju uništiti. Pitanje je samo kojim sredstvima. Ovde važi načelo da treba primeniti ono sredstvo koje je najekonomičnije. Ukoliko su dovoljni minobacači, ne treba otvarati vatru artiljerije; ako je dovoljna artiljeriska vatra, treba štedeti avijaciju koja za neposredno dejstvo na bojištu sigurno nije najekonomičnija niti je njeno gađanje najpreciznije. Gađanje artiljerije na određeni cilj obično je mnogo

preciznije nego gađanje aviona. Neposredna podrška trupa na zemlji može postati osnovni zadatak avijacije samo u slučaju kada situacija u vazduhu to dozvoljava.

Treba, sem toga, voditi računa da se neposredna podrška ostvaruje vrlo teško, odnosno da postiže dosta mršave rezultate. Pisac, kao primer, navodi Korejski rat, gde je avijacija snaga Ujedinjene komandne, vodeći borbu protiv severnokorejskih i kineskih snaga koje su u masovnim talasima uvedene u napad, dejstvovala u uslovima takve strahovite nadmoćnosti kakvu možda nijedna taktička avijacija u budućnosti nikada više neće imati. Pa ipak, ni ovakvim njenim dejstvom, nije se moglo sprečiti napredovanje Severnokorejaca i Kineza.

Efikasnost vazdušnog napada neposredno zavisi od gustine rasporeda, odnosno grupisanja neprijateljskih snaga, pri čemu gust raspored (zbog zasićenosti PA sredstava) u isto vreme pretstavlja »Ahilovu petu« neposredne podrške. Zbog toga se nastoji da se neprijatelj uništi ili neutrališe pre nego što se svrsta u borbeni poradak. Osnovni zadatak taktičke avijacije, dakle, neće biti neposredna podrška kopnenih snaga, već ofanzivna i defanzivna dejstva koja imaju za cilj postizanje lokalne nadmoćnosti u vazduhu, izolaciju bojišta i uznemiravanje neprijatelja kako bi mu se, još pre nego što dođe u taktički dodir, naneli takvi gubici koji će omogućiti sopstvenim snagama da započnu borbu u uslovima materijalne i moralne nadmoćnosti.

Da bi ilustrovao i učinio razumljivijom iznetu koncepciju, pisac daje njeno upoređenje sa merilom koje važi u pogledu grupisanja i upotrebe artiljerije. Opšti taktički ciljevi artiljerijske vatre u napadu mogli bi se, prema piscu, formulisati u sledećem: prvo, postići nadmoćnost nad neprijateljskom artiljerijom da bi se sopstvenoj artiljeriji omogućilo efikasno izvršavanje ostalih taktičkih zadataka, a pešadiji pružila potrebna zaštita od dejstva neprijateljske artiljerije; drugo, izolovati bojište u cilju sprečavanja pridolaska neprijateljskih rezervi i stvaranja sopstvenoj pešadiji potrebne slobode dejstva, i treće, neposredno potpomagati pešadiju u

njenoj borbi protiv neprijateljske pešadije.

Prenoseći ove postavke na upotrebu avijacije, pisac dolazi do sledećeg redosleda, odnosno prioriteta zadataka: prvo, postizanje i održavanje lokalne nadmoćnosti u vazduhu; drugo, izolacija bojišta, i treće, neposredna podrška (dopunjavanje, ojačavanje i proširenje dejstva artiljerije).

Ovim upoređenjem, koje ustvari služi kao još jedna potvrda gledišta iznetih u članku, pisac završava svoje izlaganje naglašavajući da, prilikom razmatranja pojedinih problema, bilo da je u pitanju misaona ili praktična delatnost, treba se okrenuti prema budućnosti i odbaciti gledanja vezana za prošlost. To je, po mišljenju pisca, jedini način da oružane snage u punoj meri postignu one rezultate koje od njih može da zatraži sutrašnjica.

*

Pošto smo navikli da radove koji se pojavljuju na stranicama vojne literature gotovo redovno posmatramo kao iznošenje ličnih mišljenja njihovih autora, što ustvari u većini slučajeva i jesu, navedeni članak izaziva posebnu pažnju jer se za njega može reći da pretstavlja nešto više od toga.

Samim tim što je pisac za polaznu tačku svog rada uzeo novo italijansko borbeno pravilo taktičke avijacije, sa namerom da obrazloži i dokaže pravilnost odredbi u pogledu komandovanja i upotrebe taktičke avijacije sa kojima se mnogi oficiri italijanske kopnene vojske još nisu saživali, članak prevazilazi uobičajeni okvir ličnih pogleda. Iz njega se jasno mogu nazreti osnovni principi taktičke doktrine Italijanske armije po pitanju upotrebe taktičke avijacije. Prema onome što je pisac izneo, može se reći da se ovi principi oslanjaju na odgovarajuća iskustva i poglede američkog vazduhoplovstva koje su u načelu već ranije prihvatile armije Atlantskog pakta, a sada ih sprovedu u život. Kao što se vidi, u pitanju su, ustvari, pogledi armija Atlantskog pakta. Ovo treba imati u vidu kad se pristupa razmišljanju o navedenoj temi.

R. M.